

תהלוך האורן: התפשטותו בחמש השנים האחרונות

יוסף הלפרין, נס-ציונה*

יתכן שבעובדה זו אפשר לראות הוכחה ליכלתנו בהאטת התפשטותו של בעל-חיים מעופף, המועבר (לפעמים) באמצעות רכב למרחק עשרות ק"מ (1): כי הרי במשך 55 שנה (מאז גילויו הראשון ביער אוס-צפא, שמצפון לרמאללה, בחורף 1935/6) עבר חרק זה מרחק של כ-110 ק"מ בלבד (לשם השוואה: שני מיני עשים, טוואית האלון ועשפרי האורן, שהועברו בשעתם מאירופה לחוף המזרחי של ארזה"ב — התקדמו מערבה במהירות ממוצעת של עשרות ק"מ לשנה, למרות מאמצי היעצנים להדבירם). בצד "הצלחה" זו, אין להתעלם מהעובדה העגומה שיותר מ-80% מתושבי הארץ (ויותר מ-75% מעצי האורן שבה) כבר מצויים בתחום תפוצתו של חרק, הנחשב לאחר המטרדים הנפוצים והחשובים בתחום האנטומולוגיה הרפואית.

בחמש השנים האחרונות (1986 — 1990) היתה מהירות התפשטותו של תהלוך האורן (לאזורים שלא היו נגועים לפני-כן) כ-2.6 ק"מ בשנה, מהירות שהיא פי שניים ויותר מזו שנרשמה ב-25 השנה שקדמו לחומש זה. כך, למשל, בשנים 1961 — 1970 היתה ההתקדמות כ-1.3 ק"מ/בשנה, ובשנים 1971 — 1985/רק כ-1.1 ק"מ בשנה (מפה). קצב התפשטות של 2.6 ק"מ בשנה זכור לנו משנות החמישים, כשעדיין לא היתה מודעות לסכנה בריאותית לאדם מהשערות הצור-בות של הזחל, ולא עמדו לרשותנו אמצעי הטיפול המשוכללים והיעילים: מלכודות פרומון כסיוע באיתור המוקדים החדשים (3), תכשירי הדברה בלתי רעילים לאדם המאפשרים ריסוס יעילות או עצים הגדלים ליד בתים (2), הדברה סיסטמית (הזרקת-גזע) המאפשרת הדברה קלה ויעילה בעצים גבוהים (2), ועוד. יתר על כן, בחמש השנים האחרונות נרשמו שתי תופעות חמורות:

(א) מאות עצים נגועים נתגלו בפארק הכרמל, שהוא איזור טיולים נופש להמונים; (ב) המזיק כבר מצוי בפארק חיפה (6), המשופעת באורנים יותר מכל עיר אחרת בעולם (ביחס לגדלה ולמספר תושביה). להלן — פרטים על התפשטות המזיק בחמש השנים האחרונות, בשלוש גזרות של התקדמותו.

1) אצבע הגליל

במשך 20 שנה (1966 — 1985) הצליחו גורמים שונים, כפעולות מתואמות ועקיבות, למנוע את התפשטות הפגע מתחום המושבה מטולה (שאלה חדר מעבר לגבול הלבנון) לעבר היישובים והיערות הסמוכים (4). לפני כ-5 שנים פרץ המזיק משם דרום-מערבה, לעבר משגב-עם, ומאז הוא ממשיך את התקדמותו דרומה באין מפריע. כיום הוא כבר מצוי בשמונה מיישובי אצבע הגליל: מטולה, יובל, מעין-ברוך, כפר-גלעד, קרית-שמונה (בשוליה הצפון-מזרחיים), משגב-עם, מרגליות ומנרה (עצים נגועים נתגלו ביער כ-2 ק"מ מדרום למנרה). בגזרה זו התקדם המזיק במהירות ממוצעת של כ-2 ק"מ בשנה.

אזורים רבים בארץ עדיין נקיים מוחלי תהלוך האורן. אלה הם — רובו של הגליל העליון, כל הגליל התחתון, צפון מישור החוף, רובו של עמק יזרעאל, האזורים המזרחיים של המדינה מן ועד אילת, וכן רובו של הנגב דרומית מדימונה (מפה).

התפשטות תהלוך האורן בשנים 1935-1970

המוקד הראשוני ביער אוס-צפא

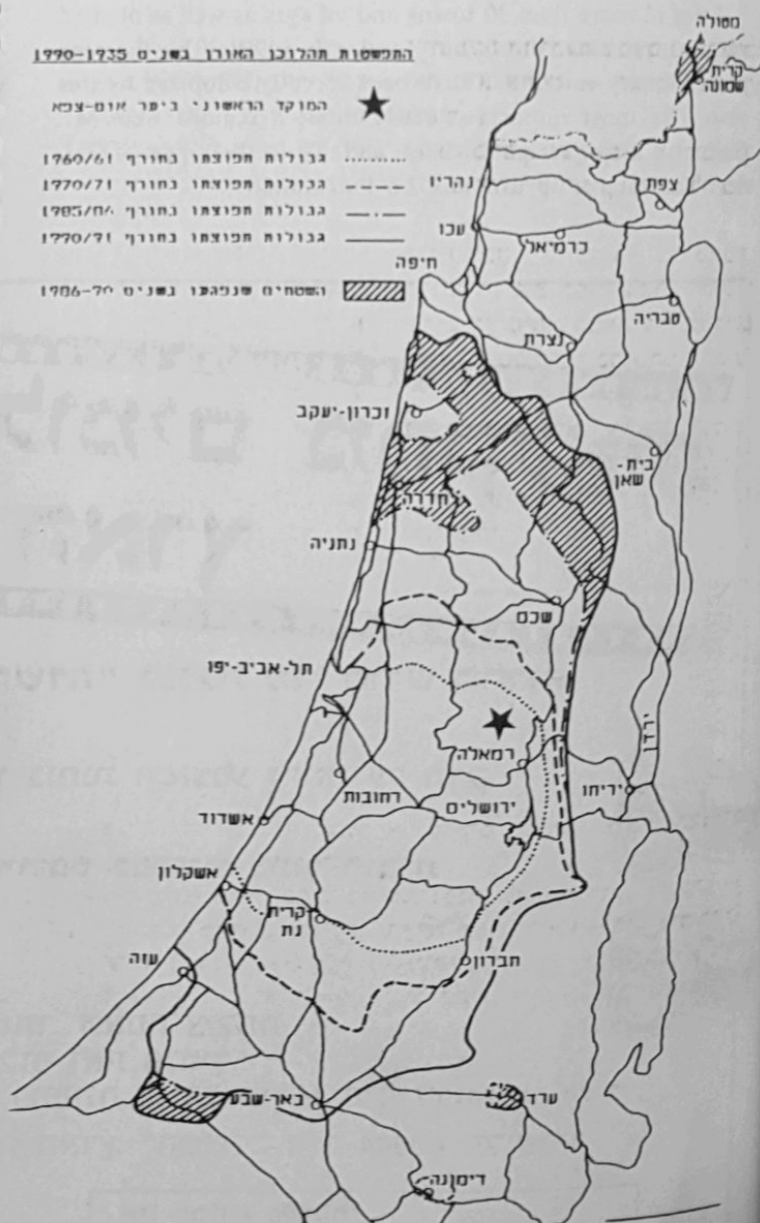
גבולות תפוצתו בחורף 1960/61

גבולות תפוצתו בחורף 1970/71

גבולות תפוצתו בחורף 1985/86

גבולות תפוצתו בחורף 1970/71

ואסתיים שנכנסו בשנים 1970-1986

* פירסום של מינהל המחקר החקלאי, סדרה ה' 1991, מס' 2327.

ביצוע קפדני. פיקוח יעיל ועקיבות: בעזרתם אפשר לבלום את התפשטות המזיק לעבר הגליל ויחד האזורים שעדיין פטורים מהנגיעות. פעולה מעין זו נעשתה בשנות ה-1970 בעמק-חפר. שם הצליחו לבלום את התקדמות המזיק צפונה (לעבר חדרה) במשך 8 שנים (5).

ספרות

1. הלפרין י. (1967). "השדה" נ"ו: 919-922.
2. הלפרין י. (1983). פירסום מיוחד 71 (מהדורה חמישית מעודכנת). מרכז וולקני, בית-דגן, עמ' 24.
3. הלפרין י. (1985). "השדה" ס"ו: 566-568.
4. הלפרין י. (1988). "גן ונוף" מ"ג: 397-400.
5. הלפרין י. (1988). "השדה" ס"ח: 2433-2434.
6. הלפרין י. (1991). "גן ונוף" מ"ו: 156-157.

SPREAD OF THE PINE PROCESSIONARY CATERPILLAR IN 1986-90

J. Halperin

Trees in more than 30 towns and villages as well as planted and natural pine forests not previously infested by the pine processionary caterpillar have been recently colonized by this pest. The most important newly infested regions were Mt. Carmel, a major recreation area, and the northern part of Galilee. The rate of spread was 2.6 km/annum.

2) איזור החוף, צפון שומרון, מנשה, עמק יזרעאל והכרמל בגזרה זו נרשמה התקדמות רבה מזו שבגליל, ועשרות ישובים "צורפו" לתחום תפוצת המזיק. רשימתם החלקית (מדרום לצפון) היא כלהלן: חדרה, פרדס-חנה, בנימניה (והיישובים הסמוכים לה), כפרי איזור טובאס, ג'נין ונחל עירון. כמה מיישובי חבל תענך (כגון ניר-יפה), גבעת-עוז, מגידו, מדרך-עוז, היוגב, משמר-העמק, עין-השופט, רמת-השופט, הזורע, יקנעם, ניר-עציון, עין-הוד, דלית אל-כרמל, עספיא, בית-אורן, מגדים. קצב ההתפשטות הממוצע היה כ-2.6 ק"מ בשנה. אם ההתקדמות תימשך בקצב זה - עלולים אורני איזור אוניברסיטת חיפה להיפגע עוד בחורף 1991/92, לקרית-טבעון ולעפולה עשוי המזיק להגיע בעוד 2-3 שנים, ולמגדל-העמק - בעוד 3-4 שנים.

3) הנגב

התקדמות המזיק בשולי תפוצתו הדרומיים היתה מעטה, כמצופה. לכך שלוש סיבות: א) מיעוט ישובים והמרחקים הגדולים ביניהם; ב) מיעוט יערות; ג) הדברה יעילה, הנעשית שם בעיקר מטעם הרשויות המקומיות. היישובים שנפגעו היו גבולות, צאלים וערד (כפארק ערד, המצוי ק"מ אחדים מערבה ליישוב, נתגלה המזיק עוד בשנת 1982, אך ביישוב עצמו - רק ב-1986).

נוכח האמור לעיל אפשר רק לשאול: מי יצילנו ממכת תהלוך האורן, אם רבים מאלה המטפלים באורנים מחרשלים במלאכה זו? הרי כבר קיימת מודעות, קיימים אמצעי התרעה והדברה משוכללים, וגם הצטבר ניסיון רב בפעולות ההדברה. רק דרושים - תכנון טוב.

תחרות צילומים מחקלאות הארץ

במסגרת אירועי מלאת 70 שנה ל"השדה" נערכת מדי חודש תחרות צילומים מתחום החקלאות בארץ.

בתחרות יכול להשתתף כל מי שניחן בעין בוחנת ובאצבע זריזה על הדק המצלמה.

התצלום היפה ביותר שייבחר - יוגדל ויודפס כפוסטר בתוך חוברת "השדה".

כל משתתף יזכה בשי, מתנת "השדה". כדי להשתתף בתחרות, עליך -

- 1) למצוא את התמונה המתאימה והיפה ביותר, שאתה צילמת.
- 2) לרשום את תוכן התמונה, את מקום הצילום ואת פרטיך.
- 3) לשלוח אלינו את התמונה, כשקופית או כתמונה בגודל 15x10 ס"מ לפחות.

הכתובת למשלוח: תחרות צילומים מחקלאות הארץ, "השדה", ת"ד 40044 תל-אביב 61400.

• אין החזרת תמונות.
• אין התחייבות לפרסם כל תמונה שתגיע.

